

УДК 657 (045)

ACCOUNTING FOR PAYABLE DEBT IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

ОБЛІК КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Hladii I. O. / Гладій І.О.*PhD in Economics, as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9845-9706

Krupelnyska I.G. / Крпельницька І.Г.*PhD in Economics, as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-9102-1928

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics,**Vinnitsya, Soborna, 87, 21050, Ukraine**Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного
університету, Вінниця, вул. Соборна, 87, 21050, Україна*

Анотація. В статті досліджено економічну сутність та особливості обліку зобов'язань підприємства в сучасних умовах господарювання, що характеризуються несвоєчасністю розрахунків та зростанням заборгованості, особливо в контексті воєнного стану в Україні. Акцентовано увагу на тому, що порушення умов погашення зобов'язань негативно впливає на платоспроможність, ритмічність функціонування та фінансові результати суб'єктів господарювання. Визначено, що своєчасний та достовірний облік зобов'язань є критично важливим для формування повної інформації про стан розрахунків із кредиторами, що необхідна для внутрішнього та зовнішнього управління, визначення стратегії розвитку та виявлення прихованих резервів. Досліджено складові елементи моделі управління кредиторською заборгованістю, що включають статичний і динамічний аналіз, обґрунтування доцільності відстрочок оплати та попередження простроченої заборгованості. Наголошено на критичному значенні правильної класифікації кредиторської заборгованості для ефективного управління фінансами, оптимізації грошових потоків та підтримки ліквідності, особливо в умовах волатильності економіки. Визначено ключові критерії класифікації зобов'язань, включаючи співвідношення прав і обов'язків, час виникнення, спосіб погашення, вартість, вид діяльності, можливість оцінки та складність погашення, що сприяє прозорості фінансових операцій та відповідності законодавчим вимогам.

Ключові слова: зобов'язання, кредиторська заборгованість, облік, управління, платоспроможність, воєнний стан, фінансова стійкість, класифікація, облікова політика.

Вступ.

Сучасні взаємовідносини між суб'єктами господарювання можуть супроводжуватися виникненням несвоєчасності розрахунків, формуючи заборгованість. Своєчасне погашення зобов'язань сприяє стабільності розвитку відносин між контрагентами. Порушення умов погашення зобов'язань знижує платоспроможність суб'єктів господарювання, негативно впливає на ритмічність їх функціонування, позначається на фінансових результатах.

Воєнний стан, запроваджений в Україні через збройну агресію, суттєво вплинув на економічну діяльність підприємств усіх секторів. Порушення договірних відносин, затримки поставок і підвищені ризики неплатоспроможності суттєво впливають на загальну структуру зобов'язань. Саме тому їх облік набуває особливого значення у напрямку прийняття ефективних управлінських рішень та збереження платоспроможності господарюючого суб'єкта.

Мета дослідження. Метою статті виступило дослідження економічної сутності зобов'язань підприємства, а також визначення особливості їх обліку в сучасних умовах господарювання.

Основний текст.

Своєчасний облік зобов'язань забезпечує формування повної та достовірної інформації про стан розрахунків із кредиторами підприємства за одержані матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги, необхідної внутрішнім та зовнішнім користувачам для управління та розвитку підприємства. Саме на основі цієї інформації визначається стратегія розвитку підприємства, реальний стан справ, досліджується можливість існування прихованих резервів. За таких умов питанню своєчасного відображення в обліку розрахунків з поставальниками та підрядниками звертається особлива увага [4].

Нормативно-правове регулювання обліку кредиторської заборгованості в Україні базується на ієрархічній системі актів, починаючи з Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV [1], а фундаментальними стандартами є НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [2]. Податкові аспекти кредиторської заборгованості регулюються Податковим кодексом України, зокрема у випадках списання безнадійної заборгованості [3].

Отже, для оптимізації функціонування всіх ланок господарства необхідно мати достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства, зокрема про кредиторську заборгованість. Важливо зазначити, що модель управління кредиторською заборгованістю містить такі складові елементи, як:

- 1) статичний та динамічний аналіз формування та погашення кредиторської

заборгованості суб'єкта господарювання та її впливу на величину його грошових потоків;

2) обґрунтування доцільності отримання відстрочки оплати рахунків постачальників, а також оптимального терміну такої відстрочки;

3) попередження формування простроченої кредиторської заборгованості та забезпечення пролонгації кредиторської заборгованості тощо [5].

Зобов'язання тобто кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги може бути як позитивним елементом фінансово-господарської діяльності, так і негативним. Порівняно із зобов'язаннями за отриманими кредитами банків, векселями, облігаціями, вона є «дешевою» заборгованістю.

Також виникає можливість користуватися коштами інших підприємств. З іншого боку, якщо величина кредиторської заборгованості є досить великою, то відбуватиметься зниження платоспроможності суб'єктів господарювання. Це може стати причиною відмови інших підприємств та фінансових структур від співпраці. Формуванню взаємовідносин і відповідних розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками передуює процес їх пошуку підприємством [6]. Остаточний вибір постачальника чи підрядника є також нелегким завданням.

Виникнення кредиторської заборгованості є об'єктивним процесом. Її наявність, розміри і склад неоднозначно впливають на результати господарської діяльності підприємства, оскільки мають як позитивні, так і негативні риси (табл. 1).

Правильна класифікація кредиторської заборгованості має критичне значення для ефективного управління фінансами підприємства в сучасних економічних умовах. Вона дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації грошових потоків, своєчасного виконання зобов'язань та підтримки ліквідності бізнесу. Чітка структуризація боргових зобов'язань за різними категоріями сприяє формуванню достовірної фінансової звітності, що є важливим для інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін. Крім того, деталізована класифікація допомагає виявляти проблемні ділянки в управлінні заборгованістю та розробляти стратегії її скорочення.

Таблиця 1 - Переваги та недоліки формування кредиторської заборгованості підприємства

Напрямок впливу	Кредиторська заборгованість
Позитивний вплив на діяльність підприємства	– додаткове фінансування оборотних коштів і нарощування економічного потенціалу; – здобуття додаткового прибутку; – зниження витрат на залучення капіталу; – зниження ризику втрат від інфляції та ін.
Негативний вплив на діяльність підприємства	– підвищення розміру зобов'язань; – виникнення втрат від недоотримання знижок на продукцію, товари, послуги, що купуються; – виникнення ризику втрати платоспроможності і фінансової стійкості та ін.

Джерело: [4]

В українських реаліях, коли економічна ситуація характеризується волатильністю та непередбачуваністю, належний облік різних типів зобов'язань забезпечує фінансову стійкість підприємства та його здатність адаптуватися до змін. Диференціація боргів за термінами погашення, валютою, суб'єктами та характером виникнення дає можливість ефективно планувати бюджет, контролювати фінансові ризики та розробляти заходи для запобігання штрафних санкцій.

Особливого значення набуває класифікація в контексті внутрішнього аудиту та зовнішнього контролю, оскільки вона забезпечує прозорість фінансових операцій та відповідність законодавчим вимогам. Така деталізація сприяє оптимальному розподілу ресурсів підприємства та формуванню позитивної кредитної історії, що в довгостроковій перспективі впливає на репутацію компанії на ринку (табл. 2).

Облікова політика підприємства щодо зобов'язань регламентує методологічні принципи та процедури обліку кредиторської заборгованості відповідно до національних та міжнародних стандартів.

Вона визначає: критерії визнання різних видів зобов'язань; методи їх оцінки при первісному визнанні та на дату балансу; порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку; періодичність інвентаризації та процедури перевірки; особливості обліку заборгованості в іноземній валюті та методи визначення

курсів різниць; підходи до дисконтування довгострокових зобов'язань; порядок формування резервів за сумнівними боргами та майбутніми виплатами; процедури документування операцій та затвердження платежів; правила відображення інформації у фінансовій звітності; терміни зберігання первинних документів.

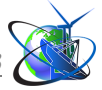
Таблиця 2 - Класифікація кредиторської заборгованості

Критерії класифікації	Вид зобов'язання
1) Співвідношення прав і обов'язків суб'єктів	- Односторонні - Взаємні
2) Час виникнення	- Теперішні - Майбутні
3) Спосіб погашення	- Монетарні - Немонетарні
4) Вартість	- Відсоткові - Безвідсоткові
5) Вид діяльності	- Операційні - Фінансові - Ті, що виникли внаслідок іншого виду діяльності
6) Можливість оцінки	- Фактичні - Оціночні
7) Складність погашення	- Прості - Складні

Джерело: [4,5]

Також облікова політика повинна встановлювати механізми внутрішнього контролю за рухом зобов'язань, порядок погодження суттєвих правочинів, повноваження посадових осіб щодо підписання документів та здійснення платежів.

Важливими елементами є визначення моменту переходу права власності на придбані товари і послуги та принципи розмежування поточної і довгострокової заборгованості. Облікова політика має передбачати порядок проведення звірок з контрагентами, методи аналізу заборгованості за строками виникнення та процедури списання безнадійних боргів. Ретельно розроблена облікова політика щодо зобов'язань забезпечує достовірне відображення фінансового стану підприємства та є основою для ефективного управління грошовими потоками.

Правильне документування – основа обліку кредиторської заборгованості. Документальне оформлення розрахунків з кредиторами здійснюється за допомогою цілого комплексу первинних та зведених документів. Основними документами є:

- договори (купівлі-продажу, поставки, підяду, оренди) – визначають умови співпраці та відповідальність сторін;
- рахунки-фактури та податкові накладні – підтверджують суму заборгованості та податкові зобов'язання;
- накладні, товарно-транспортні накладні, акти виконаних робіт – засвідчують факт отримання товарів, робіт, послуг;
- платіжні доручення та банківські виписки – підтверджують оплату зобов'язань;
- акти звірки розрахунків – документують узгодження сум заборгованості між підприємствами;
- претензії та рекламації – фіксують неузгодженості в розрахунках;
- гарантійні листи – підтверджують наміри щодо погашення заборгованості;
- кредитні договори та договори позики – регламентують отримання та повернення позикових коштів;
- векселі та розписки – є борговими зобов'язаннями; інвентаризаційні описи та порівняльні відомості – відображають результати інвентаризації розрахунків [5].

Особливе значення мають документи, що підтверджують списання безнадійної заборгованості: рішення суду, акти списання, протоколи засідань комісій. Для валютних розрахунків додатково оформлюються заяви на купівлю-продаж валюти, вантажні митні декларації.

Таким чином, в результаті дослідження заходів щодо підвищення ефективності управління кредиторської заборгованості, запропоновано механізм дієвої системи ефективного управління кредиторської заборгованості (рис. 1).

Рисунок 1 - Механізм дієвої системи ефективного управління кредиторської заборгованості

Отже, проведене дослідження категорії «кредиторська заборгованість», дозволило визначити, що це фінансова угода між двома суб'єктами господарювання, в якій одна сторона тимчасово позичає комерційні кошти для грошового обігу, а інша – зобов'язується повернути борг у вказаний термін.

Висновки.

Кредиторська заборгованість являє собою комплексну економічну категорію, що виступає фундаментальним компонентом пасивів суб'єкта господарювання та здійснює багатофакторний вплив на фінансово-економічні аспекти функціонування підприємства. Систематизація та формалізація обліку кредиторської заборгованості потребує імплементації науково обґрунтованих методологічних підходів, що базуються на принципах системності, об'єктивності, релевантності та транспарентності відображення господарських

операцій у відповідності до нормативно-правових актів. Ефективна організація облікового процесу передбачає створення уніфікованого документообігу, впровадження інтегрованих інформаційних систем та автоматизованих рішень, що забезпечують своєчасність і достовірність обліково-аналітичної інформації.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст. 365.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 (зі змінами станом на 2022 р.). Офіційний вісник України. 2000.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (зі змінами та доповненнями станом на 01.01.2023 р.). Відомості Верховної Ради України. 2010.
4. Огійчук М. Ф., Сколотій І. В., Беленкова М. І. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами : підручник. Київ : Алерта, 2016. 1040 с.
5. Кузьмінський Ю. А., Назарова К. О. Аудит в системі корпоративного управління. Київ : КНТЕУ, 2018. 388 с.
6. Пушкар М. С., Семанюк В. З. Управлінський облік в контексті інформаційних технологій. Тернопіль : ЗУНУ, 2017. 320 с.

References.

1. Pro buxgalters`ky`j oblik ta finansovu zvitnist` v Ukrayini : Zakon Ukrayiny` vid 16.07.1999 r. # 996-XIV. Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`. 1999. # 40. St. 365.
2. Nacional`ne polozhennya (standart) buxgalters`kogo obliku 11 «Zobov'yazannya» : zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrayiny` vid 31.01.2000 r. # 20 (zi zminamy` stanom na 2022 r.). Oficijny`j visny`k Ukrayiny`. 2000.
3. Podatkovy`j kodeks Ukrayiny` : Zakon Ukrayiny` vid 02.12.2010 r. # 2755-VI (zi zminamy` ta dopovnennyamy` stanom na 01.01.2023 r.). Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`. 2010.
4. Ogijchuk M. F., Skolotij I. V., Belenkova M. I. Finansovy`j ta upravlins`ky`j oblik za nacional`ny`my` standartamy` : pidruchny`k. Ky`yiv : Alerta, 2016. 1040 s.
5. Kuz`mins`ky`j Yu. A., Nazarova K. O. Audy`t v sy`stemi korporaty`vnogo upravlinnya. Ky`yiv : KNTEU, 2018. 388 s.

6. Pushkar M. S., Semanyuk V. Z. Upravlins'kyj oblik v konteksti informacijny'x tehnologij. Ternopil' : ZUNU, 2017. 320 s.

Abstract. *The article examines the economic essence and features of accounting for an enterprise's liabilities in modern business conditions, characterized by untimely settlements and increasing debt, especially in the context of martial law in Ukraine. It is emphasized that violation of the terms of repayment of liabilities negatively affects the solvency, rhythm of functioning and financial results of business entities. It is determined that timely and reliable accounting of liabilities is critically important for the formation of complete information about the state of settlements with creditors, which is necessary for internal and external management, determining a development strategy and identifying hidden reserves. The constituent elements of the accounts payable management model are studied, including static and dynamic analysis, substantiation of the feasibility of payment deferrals and prevention of overdue debt. The critical importance of correct classification of accounts payable for effective financial management, optimization of cash flows and maintenance of liquidity, especially in conditions of economic volatility. Key criteria for classifying liabilities have been identified, including the relationship between rights and obligations, time of occurrence, method of repayment, cost, type of activity, possibility of assessment and difficulty of repayment, which contributes to the transparency of financial transactions and compliance with legislative requirements.*

Key words: *liabilities, accounts payable, accounting, management, solvency, martial law, financial stability, classification*